

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

**Kurtarma Kazısında Bulunan Silindirik Mezar ve Buluntularının
Değerlendirilmesi: Trapezopolis Nekropolü**

**Evaluation of Cylindrical Tombs and Findings from the Rescue Excavation:
Trapezopolis Necropolis**

Mehmet OK

Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
okmehmet@ymail.com
Orcid ID: 0000-0002-0163-5732

Nail UYAR

Denizli Müze Müdürlüğü
nail.uyar20@gmail.com
Orcid ID: 0000-0001-5968-9381

Öz: Günümüzde, Denizli ili, Babadağ ilçesi, Bekirler mahallesi sınırları içerisinde yer alan Trapezopolis, Antik Dönem'de Karia ve Phrygia sınırını oluşturan Salbakos (Babadag) Dağı eteklerinde kurulmuştur. Kent konumu itibarıyla doğal bir kale görünümündedir. Nekropol alanı kentin dört tarafında yayılım göstermektedir. Günümüze kadar kentte herhangi bir kazı çalışması yapılmamış olmakla birlikte, Denizli Müze Müdürlüğü tarafından nekropol alanlarında kurtarma kazıları yapılmıştır. Mezar mimarisi; örgü tekne mezar, kline yerleştirilmiş mezar evler ve tonozlu mezar tiplerinden oluşmaktadır. Bir başka mezar tipi ise pişmiş toprak silindirik mezarlardır. Mezarların benzerlerine Lykos Vadisi yerleşimlerinde de görülmektedir. Makale konusunu oluşturan mezarın etrafı örgü taşlarla çevrelenmiş, içerisine ise, pişmiş toprak silindirik mezar konularak üzeri kapatılmıştır. Mezar içerisinde in-situ olarak pişmiş toprak ve cam eserler bulunmuştur. Mezar içerisinde ayrıca urne kabı da yer almaktadır. Mezar yapısı, karşılaştırmalar ve buluntular dikkate alınarak MS 1-2. yüzyılda kullanım görmüştür. Çalışma, Lykos Vadisi mezar mimarisi ve ölü gömme geleneğine katkı sağlaması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Trapezopolis, nekropol, silindirik mezar, Roma dönemi.

Abstract: The ancient city of Trapezopolis, located on the borders of Denizli province, Babadağ-Bekirler districts. Trapezopolis was founded on Salbakos (Babadag) Mountain, which forms the border of Caria and Phrygia. As of its location, the city has the appearance of a natural Castle. The necropolis area is spread on all four sides of the city. Although no excavations have been carried out in the city until today, excavations have been carried out in the necropolis areas by the Denizli Museum Directorate. As funerary architecture, it consists of braided boat graves, kline-placed grave houses, vaulted grave types. Another funerary structure is terracotta cylindrical sarcophagus tombs. Similar burials are also seen in the Lykos Valley settlements. The tomb was surrounded by mesh stones and a cylindrical tomb was placed and closed. Terracotta and glass found in the tomb were found in situ. There is also an urne container inside the Tomb. This artifact is important in that it shows the use of the cylindrical Tomb, 1st-2nd century AD, taking into account comparisons and finds. It has

Geliş Tarihi: 09.06.2022

Kabul Tarihi: 06.12.2022

Yayın Tarihi: 31.12.2022

Atıf: Ok, M., & Uyar, N. (2022). Kurtarma kazısında bulunan silindirik mezar ve buluntularının değerlendirilmesi: trapezopolis nekropolü. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 1616-1630. Doi: 10.33437/ksusb.1128380

seen use in the century. The work is important in terms of its contribution to the Lykos Valley burial architecture and burial tradition, which is found and evaluated in situ in the Trapezopolis Necropolis.

Keywords: Trapezopolis, necropolis, cylindrical tomb, Roman period.

GİRİŞ

Antik Dönem’de Phrygia ve Karia sınırını oluşturan Salbakos (Babadağ) Dağının kuzeyine lokalize edilen Trapezopolis (Anderson, 1897: 401), günümüzde Denizli ili, Babadağ ilçesi, Bekirler Mahallesi’nde yer almaktadır (Fig. 1).

Hellenistik Dönem’de kurulan kent, Ptolemaios tarafından Karia kenti olarak gösterilmiş, Roma Dönemi’nde Alabanda Conventusu’na, Bizans Dönemi’nde ise Phrygia Pacatania’sına dâhil edilmiştir (Ramsay, 1887: 355-356). Kenti, yönetim alanı olarak doğuda Laodikeia, kuzeybatıda Attouda ve kuzeyde ise Büyük Menderes Nehri sınırlandırmıştır. Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinde kentin ismi TRAPEZOPOLITON veya TRAPEZOPOLEITON olarak geçmektedir. Söz konusu sikkelerin arka yüzünde ise Dionysos, Men (Frig şapkalı), Kybele, Akslepios, Apollon veya Tykhe betimlenmiştir (BMC, 1897: 177-179, Pl. XXVII).

Kaynaklarda, Lykos Vadisi’nin Antik Dönem’de stratejik bir noktada ve geçiş güzergâhında olması nedeniyle, Sasani ve Arap akınlarından etkilendiği belirtilmektedir. Bölgede yapılan arkeolojik araştırmalarda, MS 7. yüzyıldan itibaren çevre kentlerde olduğu gibi, Attouda ve Trapezopolis’te de yaşam devam etmiştir (Şimşek, 2016: 793). MS 12-13. yüzyıllardan itibaren Türk akınları ve yerleşim izleri görülmeye başlamıştır.

Kentin kuzeybatı ve güneydoğu tarafı oldukça dik uçurumlarla çevrili olması nedeniyle kent, doğal bir kale görünümündedir (Fig. 2). Anderson, kent ile ilgili gözlemlerinde tiyatro olabilecek bir yapıdan, su sisteminden ve mimari bloklardan bahsetmektedir (Anderson, 1897: 401-402). 2002 yılında çizilen kent planında ise sarnıç, kilise, hamam ve nekropol alanları görülmektedir (Şimşek, 2002: 6, plan 2).

Kentin güneybatısında Attouda (Hisarköy) ve Aphrodisias, güneydoğusunda ise Herakleia Salbake, Sebastopolis, Apollonia Salbake ve verimli Tavas Ovası bulunmaktadır. Konumu itibari ile geçiş güzergâhında bulunan Trapezopolis, yakın çevresindeki kentlerle ekonomik, sosyal ve kültürel etkileşimler kurmuş olmalıdır. Trapezopolis’in kuzeyinde yer alan Lykos Vadisi kentlerinde tekstil üretimi yapılmaktadır ve üretimin yapılabilmesi için gerekli olan yünlerin elde edildiği koyunların yetiştirildiği kentlerden birisinin de Trapezopolis antik kenti olduğu düşünülmektedir (Şimşek, 2002: 3).

Trapezopolis Nekropolü

Kentin dört bir yanını çevreleyen nekropol içerisinde (Fig. 3) örgü tekne mezar, pişmiş toprak silindirik mezar, kline yerleştirilmiş mezar evler ve tonozlu mezar tipleri yaygın olarak görülmektedir (Şimşek, 2002: 5-6).

Kentte, pişmiş toprak silindirik mezarların bir bölümü 1994 yılında Bekirler ve Kelleci köyü arası yol açımı sırasında bulunmuştur. Mezarların etrafı taş ve tuğla sırasıyla örülmüş, alt bölümü ince kumla kaplanmış ve üzerine silindirik mezar yerleştirilmiştir. Mezar içerisinde ise, birey yatırılarak hediyeleri ile konulmuş, üzeri ise yassı kapak taşlarıyla kapatılmıştır. Mezar dışına ise yine mezar hediyeleri bırakılmıştır (Şimşek, 2002: 5, 8, 13, 15, Res. 3-6.).

Bu tip gömme geleneğinde, bazı tonozlu mezarların içine pişmiş toprak silindirik mezarlar yerleştirilmiş, içerisine ölümler inhumasyon şeklinde konulmuştur. Yapılar anıtsal aile mezarları olduğu bilinmekle birlikte, birey/bireylerin yanlarına ve mezar dışına pişmiş toprak hediyelerin bırakıldığı tespit edilmiştir (Şimşek, 2002: 9, 10, Res. 12, 14-15).

Kentte yaygın olarak görülen silindirik mezarlar, kırmızı kilden üretilmiş ve kullanılmıştır (Şimşek, 2002: 5, 8, 15, Res. 3-6.). Trapezopolis’te yoğun olarak görülen bu mezarlar, Hellenistik Dönem’den başlayarak Roma Dönemi sonuna kadar kullanılmıştır.

Trapezopolis'te bulunan pişmiş toprak silindirik mezarların benzerleri, yakın çevrede yer alan Gümüşler (Karabay, 1999: 290, 296, Res. 1), Attouda (Şimşek, 2002: 233, Res. 13.), Laodikeia (Şimşek, 2013: 409-434) ve Hierapolis (Sevinç, 2015, 66-67, Res. 9) nekropollerinde de görülmektedir. Benzer tipolojideki mezarlar Amisos'ta Hellenistik Dönem'e (Şirin, 2017: 86-126), Tarsus'ta MS 1-2. yüzyıla (Yurtseven, 2006, 110, 115, Res. 1-2) ve Soli/Pompeipolis Nekropolü'nde Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir (Yağcı, 2003: 52).

Bu çalışma kapsamında etrafı örgü taşlarla çevrelenmiş, pişmiş toprak silindirik mezar ve buluntuları değerlendirilmiştir. Mezar içerisinde iskeletlerin karışık olması sebebiyle birey sayısı belirsizdir. Mezar içerisinde hediyeler in-situ olarak bulunmuştur. Buluntular arasında yoğunluğu unguentariumlar oluşturmaktadır.

Pişmiş Toprak Silindirik Mezar (Fig. 4).

Trapezopolis Nekropolü'nde bu tip mezarların iki farklı şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. İlk tipte, mezarların etrafı taş ve tuğla sırasıyla örülmüş, içerisine ince bir kum serilerek üzerine silindirik mezar yerleştirilmiş, üzeri ise yassı taşlarla kapatılmıştır. Diğer tipte ise, tonozlu mezarların içerisine silindirik mezarlar yerleştirilmiştir. Bu yapılar anıtsal aile mezarları olarak kullanılmıştır (Şimşek, 2002: 5, 8-10, 13, 15, Res. 3-6, 12, 14-15).

Doğu-batı yönlü düzenlenmiş olan Trapezopolis örneği, 190 cm uzunluğunda, 80 cm genişliğindedir. Söz konusu mezar içerisinde 7 unguentarium, 1 pithos ve 1 cam unguentarium olmak üzere toplam 9 eser bulunmuştur. Mezar çevresinde skyphos parçalarından oluşan toplam 6 eser bulunmuştur.

Kalıp Yapımı Lykos Skyphosları (Fig. 7, Kat. No: 1-6)

Trapezopolis'te mezar dışında 6 adet skyphos parçası bulunmuş olup, buluntuların ağız çapları 9 ve 12 cm'dir. Buluntuların kil içeriğinde mika, kireç ve siyah mineral katkıları görülür. Kil renkleri pembe ve soluk kahverengi (7.5YR 8/4, 10YR 8/4), astar renkleri ise kırmızıdır (2.5YR 5/6). Eserler, kil yapısı ve renk tonları bakımından Tripolis örnekleriyle yakın benzerlik taşımaktadır (Ok, 2018: 137, Fig. 33).

Buluntuların gövde bölümünde kalıp tekniğiyle yapılmış, nokta, kabuk içerisinde çam kozalağı, sarmaşık yaprağı ve üzüm salkımı, çift damarlı bindirme yaprak süslemeleri yer almaktadır. Bu süslemeleri, bazı örneklerde üstte çift kollu dikey spiral, yumurta dizesi ve küçük/büyük nokta sırası ile sınırlandırılmıştır. Mevcut buluntuların kulp tipleri birbiriyle benzerlik göstermekle birlikte, üstte tek oluk belirgindir. 4 no'lu örnekte kulpun üst bölümünde bir eklenti mevcuttur. Bu eklenti ise yine skyphosun rahat tutulması ve kullanımını kolaylaştırmak için olmalıdır.

Günümüze kadar yapılan çalışmalarda skyphoslar üzerinde zengin bir süsleme repertuarının olduğu görülmektedir. Bunlar arasında çam kozalağı, bindirme yaprak, uzun taç yaprağı, koçbaşı, bitkisel, geometrik, nokta dekorlu ve figür süslemeler yer almaktadır. Üretim, süsleme ve çeşitlilik yönüyle Lykos Vadisi kentleri arasında Tripolis buluntuları ön plana çıkmaktadır (Ok, 2018: 140, Fig. 36).

Nekropol'de tam formlu skyphoslar içerisinde yer alan bir örnekte dışta sıralı kare şeklinde nokta süsleme görülmektedir (Kat. No: 6). Benzer süslemeli örnekler Tripolis'te (Ok, 2018, 418, Lev. 35, 262-263), Laodikeia'da (Duman, 2014: 172, Fig. 25-27), Hierapolis'te (Polito, 2007: 158-159, Fig. 5- 6. 2) bulunmuştur. Sardis'te ise benzer süslemeli bir örnek kurşun sırlı seramiklerle değerlendirilerek Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir (Rotroff, 2003, 171, Pl. 131, 743-744). Tripolis'te bu süslemeye ait bir kalıp parçası da buluntular arasındadır (Ok, 2018: 423, Lev. 40, 288).

Seramikler üzerinde görülen bir başka süsleme ise sarmaşık yaprağı (Polito, 2007: 159, Fig. 6, 1) ve üzüm salkımı süslemeleridir. 1 ve 2 no'lu örneklerde süsleme üstte spiral ve yumurta dizesi ile sınırlandırılmıştır. Benzer süslemeli skyphos parçaları Blaundos'ta (Filges, 2006: 308, Abb. 261), Hierapolis'te (Semeraro, 2003: Planch. LVI, 1), Tripolis'te (Ok, 2018: 413, Lev. 30, 217, 220, 223) ve Loadikeia'da (Duman, 2014: 172, Fig. 20, 24) görülmektedir.

Bu gruba ait seramikler, dudak kenarı üstten inceltilerek döndürülmüş, dışta ve içte kalınlaştırılmış, içte profil oluşturularak gövdeye geçilmiş çift kulplu ve halka kaideli bir forma sahiptir. 2 no'lu örnek diğer buluntulardan farklı bir ağız yapısına sahip olmakla birlikte, ağız kenarı dışa çekilmiş içte ise içbükey bir kavis verilerek gövdeye geçilmiştir. Formun benzeri Pergamon'da bulunan ve Augustus Dönemi'ne tarihlendirilen kurşun sırlı kantharos ile yakın benzerlik göstermektedir (Luca, 2000: 134, 137, Abb. 4, 24). Tripolis'te ise bindirme yaprak süslemeli bir örnek benzerlik taşımakta olup, Tripolis buluntusunun dudak kenarı inceltilmiştir (Ok, 2018: 407, Lev. 24, 171). Ağız kenarının iç bölümünde yer alan bu profil, içinde bulunan sıvının taşmaması ve kullanımı kolaylaştırmak için olmalıdır.

Nekropol'de bulunan bir başka süsleme grubu ise çift damarlı bindirme yaprak süslemeli seramiklerden oluşmaktadır. Bu süsleme de kendi içerisinde iki gruba ayrılmaktadır; bunlar tek (Kat. No: 5) ve çift damarlıdır (Kat. No: 4). Benzer süslemeli skyphos örnekleri Tripolis'te (Ok, 2018: 142, 407, Fig. 24, 162-163, 165-171), Laodikeia'da (Duman, 2014: 171, Fig. 11) ve Hierapolis'te (Semeraro, 2003: Planche LVIII, 7) bulunmuştur.

Buluntular arasında yer alan bir başka süsleme ise yumurta kabuğu içerisinde çam kozalağıdır (Kat. No: 3). Bu süsleme sırası üstte büyük ve küçük nokta sırası ile sınırlandırılmıştır. Çam kozalağı süslemeli skyphosların benzeri Tripolis'te (Ok, 2018: 141-142, 405, Lev. 22, 151-157), Laodikeia'da (Duman, 2014: 170, Fig. 5), Hierapolis'te (Semeraro, 2003: Planche LVIII, 9) ve Blaundos'ta (Filges, 2006: 308, Abb. 261) bulunmuştur. Laodikeia'da bulunan bir skyphos kalıbında ise söz konusu süsleme görülmektedir (Duman, 2014: 170, Fig. 6) ve bu da üretimin önemli bir göstergesidir.

3 no'lu eserde süslemeyi üstten sınırlandıran nokta sırasının benzeri, Tripolis'te bir kalıp parçasında, bitkisel süslemeli bir kalıpta ve bir parçanın gövde ortasında görülmektedir (Ok, 2018, 4223, Lev. 40, 292; Lev. 33, 247, 250). Benzer süslemeli bir örnek de Hierapolis'te Apollo Kutsal Alanı'nın güneyinde bulunan skyphos parçasında görülmekle birlikte, bu örnek MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir (Panarelli, 2016: 313, Fig. 31. 2).

Hellenistik Dönem'de kalıp yapımı kabartmalı kâselerin devamı niteliğinde form, astar ve süsleme bakımından farklı bir versiyonu olarak üretilen Lykos Skyphosları, Hierapolis'te MÖ 2-1. yüzyıla (Polito, 2007: 159, Fig. 6, 2), Ploutonion yapısında ise MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilir (Panarelli, 2016: 313, Fig. 31. 3). Ayrıca, Hierapolis'te yapılan diğer çalışmalarda bulunan bu gruba ait seramikler, MÖ 1. yüzyılın ortasından başlayarak Julius-Clauduslar Dönemi'ne kadar kullanım görmüştür (Semeraro, 2003: 87). Laodikeia'da MÖ 1. yüzyıl ortaları ile MS 1. yüzyıl aralığına (Duman, 2014: 162-164), Kolossai'de MÖ 2-1. yüzyıla (Duman, - Konakçı, 2011: 265, 277, Kat. No: 38-41), Hierapolis Akçapınar Nekropolü'nde MÖ 1. yüzyıla (Ok, 2017: 51), Tripolis'te MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısı- MS 1. yüzyıla (Ok, 2018: 198), Blaundos'ta MÖ 3-1. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Filges, 2006: 308). Lykos Vadisi kentlerinde bulunan skyphos örnekleri dikkate alınarak, Trapezopolis buluntuları için MS 1. yüzyıl önerilebilir.

Unguentariumlar (Fig. 5, 8; Kat. No: 7-13)

Trapezopolis'te iki ayrı forma ait 2'si tüm, 5'i ise ağız-boyun ve dip parçalarından oluşan toplam 7 unguentarium bulunmuştur. Örneklerin kili içeriğinde mika, kireç ve yer yer ince taşçık görülmektedir. Kil rengi genelde pembe (7.5YR 7/4-8/4) olan örneklerin sadece biri (Kat. No:8) açık kırmızıdır. Dış yüzeyleri kil renginde olan örnekler arasında 8-9 ve 11 no'lu unguentariumların içte dudak ve ağız kenarında, dışta ise ağız kenarından başlayarak boyun bölümünde kırmızı renk (10R 5/6) boya akıtma görülmektedir.

Torba gövdeli unguentariumlar

Tip 1 (Fig. 8; Kat. No: 7-8)

Mezar içerisinde ele geçen bu örnekler, torba gövdeli unguentariumlar grubuna girmektedir. Örnekler, dışa çekik ağızlıdır ve dudak kenarı dışa sarkıtılmıştır. Uzun boyunlu, sarkık gövdeli ve kaidersiz bir dibe sahiptir (Kat. No: 7-8).

Tip 1 olarak sınıflandırdığımız Trapezopolis örneklerinin benzeri Hayes tarafından *Geç Anadolu Tip* olarak sınıflandırılmış ve MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Hayes, 1997: 86, Pl. 34). Formun benzer

örnekleri, Roma İmparatorluğu'nun doğusunda MS 2-3. yüzyıla (Lafli, 2003: 105-105, Taf. 190, d-e), Ephesos'ta MS 1. yüzyıla (Mitsopoulos-Leon, 1991: 153, Taf. 220, O 52), Labraunda'da MS 3. yüzyıla (Hellström, 1965: 27, Pl. 12, 185), Patara'da MS 2-3. yüzyıla (Dündar, 2008: 31, 136-137, U192-193; Akyol- Dündar, 2017: 157- 180), Akçapınar Nekropolü'nde MS 1. yüzyıla (Ok, 2017: 53, 68, Fig. 10, 21), Hierapolis'te (Doğu Nekropolü) MS 1. yüzyıla (Cappelletto – Indgjerd, 2016: 682, Fig. 3-4, 20-23), Denizli/ Gümüşler Nekropolü'nde Erken Roma Dönemi'ne (Karabay, 1999: 300, Res. 11), Tripolis'te Augustus Dönemi-MS 2. yüzyıla (Arıcı, 2017: 193, 189, 237, Kat. No: 45, 49, 93; Analiz verileri için ayrıca bkz. Semiz, 2021, 1-11), Laodikeia'da Roma Dönemi'ne (Şimşek, 2007: 121, Res. 13), Attouda Nekropolü'nde MS 2. yüzyıla (Şimşek, 2002: 236, Res. 15), Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi'nde MS 1. yüzyıla (Tekocak – Yıldız, 2015: 424, 430, Fig. 13) tarihlendirilmiştir. Trapezopolis buluntuları da karşılaştırmalar dikkate alınarak MS 1-2. yüzyıla tarihlendirilebilir.

Tip 2 (Fig. 8: Kat. No: 9-13)

Dışa dönük dudaklı, uzun boyunlu ve ince duvarlı bir forma sahip bu örneklerin büyük bir bölümünde, ağız kenarından başlayarak boyuna doğru daldırma tekniğinde kırmızı boya görülmektedir (Kat. No: 9, 11).

Seramik, kaide bölümünden tutularak içi astar dolu kâseye üst bölümden daldırılıp ardından kurumaya bırakılırdı. Bu örneklerin dik olarak kurumaya bırakılması nedeniyle gövde üzerinde akıtma izleri görülmektedir (Dündar, 2008: 25, dp. 311). Kısa ve dar boyunlu unguentariumlar MS 1. yüzyılda yaygın olarak görülmektedir. Sıklıkla mezar hediyesi olarak kullanılmıştır. MS 1. yüzyılda boru formunda boyun ve yumurta şeklinde gövde yapısına sahiptir. Ancak Hellenistik Dönem'de kullanılan iç formu örneklerin geç İtalyan versiyonları MS 15'e kadar kullanım görmüştür (Hayes, 1997: 85). Roma Dönemi'nde ortaya çıkan bu form ayak bölümü yerine, genellikle düz dipli, bazı örneklerde ise geniş ve alçak kaide bulunmaktadır (Dündar, 2008: 24). Hayes bu formun Capua'da parfüm endüstrisi için üretildiğinden bahsetmektedir (Hayes, 1997: 87).

Trapezopolis'te Tip 2 olarak gruplandırdığımız bu örneklerden 5 örnek bulunmuştur. Bunlardan üç tanesi ağız-boyun parçası olup, ağız çapları 2.9, 3.1 ve 3.2 cm'dir (Kat. No: 9-11). 12 ve 13 no'lu örnekler ise dip bölümü ve karın yapısı dikkate alınarak bu grup içerisinde değerlendirilmiştir.

Trapezopolis'te bulunan ve Tip 2 olarak gruplandırdığımız bu örneklerin benzerleri (Anderson-Stojanovic, V. R., 1987: Fig. 1, e) Korinth'te (Slane – Jones, 1980: 159, Pl. 32. 99; Slane, 1990: 64-66, Pl.9, 142) ve Atina Agorası'nda MS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Robinson, 1959: 15, 31, 85, Pl. 18 (M 6-7), Pl. 5, G 97-98). Anadolu'da ise Ephesos'ta MS 1. yüzyıla (Meriç, 2002: 84, Taf. 41, K 486), Denizli Akçapınar Nekropolü'nde MS 1. yüzyıla (Ok, 2017: 53, 68, Fig. 10, 20), Patara'da MS. 1. yüzyıla (Dündar, 2008: 125, U137), Tralleis Nekropolü'nde MS 1. yüzyıla (Civelek, 2001: 123-126, 135, Lev. XXXIV, U10, U20), Parion'da MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısı- MS 1. yüzyılın ilk çeyreğine (Ergürer, 2012: 286, Kat. No: 5-6), Giresun Müzesi'nde bulunan örnek MÖ 1. yüzyılın ortası- MS 1. yüzyılın ortasına (Demir, 2020: 136, 139, 147, Fig. 5, U19), Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi'nde MS 1. yüzyıla (Tekocak – Yıldız, 2015: 416-417, 430, Fig. 10) tarihlendirilmiştir. Trapezopolis buluntuları ise karşılaştırmalar dikkate alınarak MS 1. yüzyıla tarihlendirilebilir.

Cam Unguentarium (Fig. 5)

Mezar içerisinde unguentariumların hemen yanında bulunan bir başka eser ise cam unguentariumdur. Serbest üfleme tekniği ile yapılmış örneğin ince çeperli bir cidarı bulunur. Eserin ağız kısmı kırık, uzun boyunlu, küresel gövdeli, dip bölümü ise içbükey formudur. Örneğin çizimi yoğun deformasyona uğraması nedeniyle yapılamamıştır. Unguentarium Isings'ın form tanımlamasında "Form 26" olarak isimlendirilen ve MS 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen örnekler ile benzerlikler gösterir (Isings, 1957: 40, Form 26). Benzer forma ait Royal Ontario Müzesi'nde bulunan bir örnek Hayes tarafından MS 1. yüzyıl ortasına tarihlendirilmiştir (Hayes, 1975: 70, no: 222). MS 1. yüzyıl başlarına tarihlendirilen tam formu bir Parion buluntusu ise Trapezopolis örneğimizin boyun ve gövde kısmıyla benzerlik göstermektedir (Aydın Tavukçu, 2006: 271, 393, Lev. 68, no: 228).

Karşılaştırmalar ve mezar içinde yer alan buluntular dikkate alınarak Trapezopolis örneği de, MS 1. yüzyıla tarihlendirilebilir.

Pithos (Fig. 6)

Silindirik mezarda farklı bir gömü yapıldığını gösteren bir adet urne kabı yer almaktadır. Eserin, mevcut durumu dikkate alınarak kırılğan bir yapıda olması nedeniyle çizimi yapılamamıştır. Bu kap içerisinde iskelet parçaları bulunmuş olup, herhangi bir eser ele geçmemiştir. Mezar içerisinde yer alan buluntular dikkate alınarak eser, MS 1. yüzyıla tarihlendirilebilir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Trapezopolis, günümüze kadar sistemli bir kazı çalışması yapılmamış ve topografik yapısı nedeniyle korunmuş yerleşim alanlarından biridir. Trapezopolis Nekropolü, kentin tarihsel süreçteki yeri ve mezar geleneği hakkında veri vermesi açısından önem taşımaktadır. Nekropol alanında ortaya çıkarılan mezarlar, zengin bir mezar çeşitliliğine sahip Hierapolis, Laodikeia ve Tripolis Antik Kenti'nde de görülen mezar yapıları ve mezar geleneği ile benzerlikler göstermektedir (Ok, 2014: 103, Ek-2).

Trapezopolis'te bulunan pişmiş toprak silindirik mezarların benzerleri Amisos'ta (Şirin, 2017: 86-126), Tarsus 'ta (Yurtseven, 2016: 110, 115, Resim 1-2) ve Soli/Pompeipolis'te (Yağcı, 2003: 52) bulunmuştur. Trapezopolis'in de yer aldığı Lykos Vadisi yerleşimlerinde ise Gümüşler (Karabay, 1999: 290, 296, Resim 1), Attouda (Şimşek, 2002: 233, Res. 13), Laodikeia (Şimşek, 2013: 409-434) ve Hierapolis (Sevinç, 2015: 59, 66-67) nekropollerinde görülmektedir. Söz konusu mezar yapıları Hellenistik-Roma Dönemleri'nde yaygın kullanım görmüştür.

Antik Dönem'de nekropollerde kullanılan hammaddelerin kolay ulaşılabilir ve ekonomik yönden daha elverişli olmasına dikkat edilmiştir. Trapezopolis'te yaygın olarak görülen silindirik mezarların yapımında kil kullanılmıştır. Bu durumun en önemli nedeni ise ulaşılabilir hammaddenin daha ucuz ve kolay olmasıdır. Kent çevresinde yaygın olarak görülen kırmızı kil olasılıkla pişmiş toprak silindirik mezarların üretiminde kullanılmıştır.

Hellenistik ve Roma Dönemleri'nde mezar hediyesi olarak kullanılan unguentariumlar (Anderson-Stojanovic, 1987:105, dn.1), Trapezopolis Nekropolü'nde MS 1-2. yüzyılda yoğun bir kullanım görmüştür. Bir başka buluntu grubunu ise Lykos Vadisi kentlerinde farklı süsleme ve kalıpları bulunan skyphoslardır. Bu seramikler de MS 1. yüzyılda Trapezopolis'te kullanım görmüş, ancak bunların diğer kentlerden ithal mi edildiği yoksa yerel atölyelerde mi üretildiği konusunda ilerleyen çalışmalarla netlik kazanacaktır.

Mezar içerisinde bulunan hediyeler dışında, mezar dışında da pişmiş toprak eserler bulunmuştur. Trapezopolis'te seramik üretimiyle ilgili herhangi bir çalışma günümüze kadar yapılmamış olması dikkate alınarak, kentin gerek Lykos Vadisi yerleşimlerine gerekse hammaddeye yakınlığı dikkate alınarak, kentin seramik üretimine kayıtsız kalmadığı düşünülebilir.

Mezar yapısının, buluntular ve karşılaştırmalar dikkate alınarak MS 1-2. yüzyılda kullanım gördüğü söylenebilir. Lykos Vadisi çevresinde, Tripolis, Hierapolis, Laodikeia antik kentlerinin dışında kalan yerleşimler hakkında bilgi birikimimiz son derece sınırlıdır. Bu bağlamda, makalede ele alınan pişmiş toprak silindirik mezar ve buluntuları, yerleşimin ölü gömme kültürüne yönelik sınırlı da olsa katkı sağlayıcı niteliktedir.

Katalog

(Kısaltmalar: A.Ç: Ağız Çapı, C.K: Cidar Kalınlığı, Y: Yükseklik, D.Ç: Dip Çapı, K.Ç: Kaide Çapı, K.K: Kulp Kalınlığı, K.G: Kulp Genişliği)

Kil ve astar tanımlamaları için Munsell Renk Kataloğu (Munsell Soil Charts 2000) ve ölçü birimi olarak santimetre (cm) kullanılmıştır.

(Çizim ve fotoğraflar Denizli Müze Müdürlüğü arşivine aittir)

Kat. No: 1

Dudak kenarı üstten inceltilecek döndürülmüş, içte profilli, dış yüzeyde kalıp tekniğiyle yapılmış dikey çift kollu spiral ve sarmaşık yaprağı süslemeli çift kulplu skyphos parçası. Kil sert, sıkı ve mika katkılıdır (7.5YR 8/4 pink). Dış ve iç yüzey kırmızı astarlıdır (2.5YR 5/6 red).

A.Ç: 12

C.K: 0.4K.K: 0.7

K.G: 1.5

Tarih: MS 1. yüzyıl.

Kat. No: 2

Dudak kenarı üstten inceltilmiş, içbükey oluşturularak gövdeye geçilmiş, dış yüzeyde yumurta dizesi altında bitkisel süslemeli çift kulplu skyphos parçası. Kil sert, sıkı, mika ve kireç katkılıdır (10YR 8/4 very pale brown). Dış ve iç yüzey kırmızı astarlıdır (2.5YR 5/6 red).

A.Ç: 9

C.K: 0.3Y: 5.1

K.K: 0.7

K.Ç: 1

Tarih: MS 1. yüzyıl.

Kat. No: 3

Dudak kenarı üstten inceltilmiş, içbükey oluşturularak gövdeye geçilmiş, dış yüzeyde kalıp tekniğiyle yapılmış küçük ve büyük nokta sırası altında çam kozalağı süslemeli skyphos parçası. Kil sert, sıkı ve mika katkılıdır (10YR 8/4 very pale brown). Dış ve iç yüzeyde kırmızı astarlıdır (2.5YR 5/6 red).

A.Ç: 9

C.K: 0.3

Y: 3.3

Tarih: MS 1. yüzyıl.

Kat. No: 4

Dudak kenarı üstten inceltilerek döndürülmüş, içte profilli, dış yüzeyde kalıp tekniğiyle yapılmış bindirme yaprak süslemeli çift kulplu skyphos parçası. Kil sert, sıkı, siyah mineral ve mika katkılıdır (7.5YR 8/4 pink). Dış ve iç yüzey kırmızı astarlıdır (2.5YR 5/6 red).

A.Ç: 9

C.K: 0.4Y: 4.7

K.K: 0.1

K.G: 1

Tarih: MS 1. yüzyıl.

Kat. No: 5

Dış yüzeyde kalıp tekniğiyle yapılmış bindirme yaprak süslemeli skyphos kaide parçası. Kil sert, sıkı ve mika katkılıdır (7.5YR 8/4 pink). Dış ve iç yüzey kırmızı astarlıdır (2.5YR 5/6 red).

C.K: 0.3

Y: 1.9

Tarih: MS 1. yüzyıl.

Kat. No: 6

Dudak kenarı üstten inceltilerek döndürülmüş, içte profilli, dış yüzeyde kalıp tekniğiyle yapılmış nokta sırası süslemeli, halka kaideli skyphos. Kil sert, sıkı ve mika katkılıdır (10YR 8/4 very pale brown). Dış ve iç yüzeyde kırmızı astarlıdır (2.5YR 5/6 red).

A.Ç: 9

C.K: 0.4

K.Ç: 6.4

Tarih: MS 1. yüzyıl.

Kat. No: 7

Dudak kenarı dışa çekilerek aşağı doğru sarkıtılmış ve inceltilmiş, uzun boyunlu düz dipli unguentarium. Kil sert, sıkı mika, ince taşçık ve kireç katkılıdır (7.5YR 8/4 pink). Dış ve iç yüzey kil rengindedir.

A.Ç: 4.3

C.K: 0.2

Y: 25

D.Ç: 2.8

Tarih: MS 1. -2. yüzyıl.

Kat. No: 8

Dudak kenarı dışa çekilerek aşağı doğru sarkıtılmış ve inceltilmiş, uzun boyunlu, ağız kenarından başlayarak boyunda boya akıtmalı, düz dipli unguentarium. Kil sert, sıkı mika, ince taşçık ve kireç katkılıdır (2.5YR 6/6 light red). Dış ve iç yüzey kil rengindedir. İçte dudak kenarı, dışta ağız kenarından başlayarak boyuna kadar kırmızı (10R 5/6 red) boya akıtma mevcuttur.

A.Ç: 4 C.K: 0.3 Y: 24 D.Ç: 3.2

Tarih: MS 1. -2. yüzyıl.

Kat. No: 9

Dudak kenarı dışa doğru çekilerek uzatılmış, içte ve dışta boya akıtmalı unguentarium parçası. Kil sert, sıkı mika ve kireç katkılıdır (7.5YR 8/4 pink). Dış ve iç yüzey kil rengindedir. İçte dudak kenarı, dışta ağız kenarından başlayarak boyuna kadar 10R 5/6 (red) boya akıtma mevcuttur.

A.Ç: 3.2 C.K: 0.3 Y: 1.5

Tarih: MS 1. yüzyıl.

Kat. No: 10

Dudak kenarı dışa doğru çekilerek uzatılmış unguentarium parçası. Kil sert, sıkı mika ve kireç katkılıdır (7.5YR 8/4 pink). Dış ve iç yüzey kil rengindedir.

A.Ç: 3.1 C.K: 0.2 Y: 2.6

Tarih: MS 1. yüzyıl.

Kat. No: 11

Dudak kenarı dışa doğru çekilerek uzatılmış, içte ve dışta boya akıtmalı unguentarium parçası. Kil sert, sıkı mika ve kireç katkılıdır (7.5YR 8/4 pink). Dış ve iç yüzey kil rengindedir. İçte dudak kenarı, dışta ağız kenarından başlayarak boyuna kadar kırmızı (10R 5/6 red) boya akıtma mevcuttur.

A.Ç: 2.9 C.K: 0.2 Y: 3.3

Tarih: MS 1. yüzyıl.

Kat. No: 12

Unguentarium dip parçası. Kil sert, sıkı mika ve kireç katkılıdır (7.5YR 8/4 pink). Dış ve iç yüzey kil rengindedir.

C.K: 0.3 Y: 1.7 D.Ç: 2.9

Tarih: MS 1. yüzyıl.

Kat. No: 13

Unguentarium gövde ve dip parçası. Kil sert, sıkı mika ve kireç katkılıdır (7.5YR 8/4 pink). Dış ve iç yüzey kil rengindedir.

C.K: 0.3 Y: 4.3 D.Ç: 2.4

Tarih: MS 1. yüzyıl.

KAYNAKÇA

Anderson, J. G. C. (1897). A Summer in Phrygia: I, *The Journal of Hellenic Studies*, Vol. 17, 396 – 424.

Arıcı, S. (2017). *Tripolis Nekropoller*, [Yayımlanmamış doktora tez]. Ege Üniversitesi.

BMC, (1897). *The British Museum*, Greek Coins of Caria, Cos, Rhodes, &. Printed by order of the trustees of the British Museum.

- Cappelletto, E. – Indgjerd, H. (2016). New acquisitions from the Hellenistic-Roman-Byzantine east necropolis of Hierapolis in Phrygia: the Unguentaria, *RCRF, Acta*, 44, 681 – 689.
- Civelek, A. (2001). *Tralleis Nekropolisi Buluntuları Işığında Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, [Yayınlanmamış Doktora Tezi], Ege Üniversitesi.
- De Luca, G. (2000). Überlegungen zur Bleiglasurkeramik aus Pergamon, *RCRF, Acta*, 36, 129 – 146.
- Demir, A. (2020). Giresun Müzesi'nde Bir Grup Pişmiş Toprak Unguentarium, A Group of Terracota Unguentaria From Giresun Museum, *Arkeoloji Dergisi*, XXV, 131 – 147.
- Duman, B. – Konakçı, E. (2011). The Silent Witness of the Mound of Colossae: Pottery Remains, *Colossae in Space and Time*, 247- 281.
- Duman, B. (2010). *Laodikeia Hellenistik ve Erken Roma Seramiği*, [Yayınlanmamış doktora tezi], Selçuk Üniversitesi.
- Duman, B. (2014). Lykos Laodikeia'sından Yerel Üretim Bir Grup Seramik: Lykos Skyphosları, *10. Yılında Laodikeia (2003-2013 Yılları)*, *Laodikeia Çalışmaları*, 3, 159 – 172.
- Dündar, E. (2008). *Patara Unguentariumları*, Patara IV.1, Ege Yayınları.
- Dündar, E.-Akyol, A. A. (2017). Unguentarium Production at Patara and a New Unguentarium Form: Archaeological and Archaeometric Interpretation, *Adalya*, 20, 157-180.
- Edwards, G. R. (1975). *Corinthian Hellenistic Pottery*, Corinth Volume VII, Part III, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey.
- Ergürer, H. E. (2012). *Parion Roma Dönemi Seramiği*, [Yayınlanmamış Doktora Tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Filges, A. (2006). Die Skulpturen und Sarkophage, *Blaundos, Istanbul Forschungen*, Band 48, 269 – 283.
- Hayes, J. W. (1975). *Roman and Pre-Roman Glass in the Royal Ontario Museum*, Toronto: Royal Ontario Museum.
- Hayes, J. W. (1997). *Handbook of Mediterranean Roman Pottery*, British Museum Press.
- Hellström, P. (1965). *Labraunda Vol. II,1: Pottery of Classical, and Later Date Terra Cotta Lamps and Glass*, Lund.
- Isings, C. (1957). *Roman Glass: From Dated Finds*. Groningen: J. B. Wolters.
- Karabay, N. (1999). 1997 Yılı Gümüşler Nekropol Alanı Kurtarma Kazısı, *IX. Müze Kurtarma Çalışmaları Semineri*, 291 – 300.
- Lafli, E. (2003). *Studien Zu Hellenistischen, Kaiserzeitlichen und Spätantikfrühbyzantinischen Tonunguentarien aus Kilikien und Psidien (Süd Türkei): Der Forschungsstand und Eine Auswahl von Fundobjekten aus den Örtlichen Museen*, [Yayınlanmamış doktora tezi], Köln.
- Meriç, R. (2002). *Spathellenistisch-römische Keramik und Kleinfunde auseinem Schachtbrunnen am Staatsmarkt in Ephesos*, Fie IX/3, Wien.
- Mitsopoulos-Leon, V. (1991). *Die Basilika Am Staatsmarkt in Ephesos Kleinfunde. 1. Teil: Keramik hellenistischer und römischer Zeit*, Wien.
- Ok, M. (2017). Hierapolis Teritoryumunda Yeni Bir Yerleşim Alanı: Akçapınar Nekropolü ve Buluntuları, *Humanitas*, 5/9, 45 – 69.
- Ok, M. (2018). *Tripolis Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği*, [Yayınlanmamış doktora tezi], Pamukkale Üniversitesi.

- Panarelli, P. (2016). Il cosiddetto "Santuario delle Sorgenti (Ploutonion): le attività di scavo 2008-2011, *Hierapolis Di Frigia VIII, 1, Le Attività Delle Campagne Di Scavo E Restauro, 2007-2011*, 293 – 320.
- Polito, C. (2007). Teatro (Regio VIII): campana di scavo 2003. Rapporto preliminare, *Hierapolis Di Frigia I. Le Attività Delle Campagne Di Scavo e Restauro 2000- 2003*, 157 – 168.
- Polito, C. (2016). Saggi Stratigrafici nell'area del Teatro, *Hierapolis Di Frigia VIII, 1, Le Attività Delle Campagne Di Scavo E Restauro 2007-2011*, 121 – 140.
- Radt, W. – De Luca, G. (2003). Grabungen im Fundament des Pergamonaltars. Grobe Keramik-Graue Sondergruppe-Lampen, *Les Ceramiques en Anatolie Aux Epoques Hellenistique et Romaine, Varia Anatolica XV*, Ed.: C. Abadie – Reynal, 3- 8.
- Ramsay, W. M. (1887). Antiquities of Southern Phrygia and the Border Lands (I), *The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts* 3, No. 3/4, 344 – 368.
- Robinson, H. S. (1959). *Pottery of the Roman Period, The Athenian Agora V*, Princeton.
- Semeraro, G. (2003). Hierapolis De Phrygie. Les Ceramiques A Relief Hellenisiques et Romaines, *Les Ceramiques en Anatolie Aux Epoques Hellenistique et Romaine, Varia Anatolica XV*, 83 – 89.
- Semiz, B. (2021). Petrographic and Geochemical Investigations of the Late Antiquity Unguentaria From the Archaeological Site of Tripolis, Denizli (Southwestern Turkey), *Journal of Archaeological Science: Reports* 35, 1-11.
- Sevinç, C. (2015). Hierapolis Kuzey Nekropolü 2013 Yılı Kurtarma Kazısı, *MKKS*, 23, 55 – 68.
- Slane, K. W. – Jones, R. E. (1980). A Tiberian Pottery Deposit from Corinth, *Hesperia*, 49/2, 135 – 177.
- Slane, K. W. (1990). *The Sanctuary Of Demeter And Kore. The Roman Pottery And Lamps, Corinth, Vol. XVIII, Part II, Thin Walled Ware*, Princeton.
- Şimşek, C. (2002). Trapezopolis Antik Kenti Nekropolü I, *Arkeoloji ve Sanat*, 109-110, 3-17.
- Şimşek, C. (2013). *Laodikeia (Laodikeia Çalışmaları 2)*, Ege Yayınları.
- Şimşek, C. (2016). Bir Salbakos Kenti: Attouda (Hisar) ve Heykeltıraşlığı, *Havva İşkan'a Armağan LYKIARKHISSA*, 791 – 812.
- Şirin, O. A. (2017). Amisos'ta Lahit Mezar Geleneği Tradition of Sarcophagus in Amisos Orhan Alper Şirin, *Uluslararası Amisos Dergisi, The Journal Of International Amisos*, 2/3, 86 – 126.
- Aydın Tavukçu, Z. (2006). *Parion Nekropolü 2005 Yılı Buluntuları*, [Yayınlanmamış doktora tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Tekocak, M. – Yıldız, V. (2015). Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Pişmiş Toprak Vazo, *Prof. Dr. Ömer Özyiğit'e Armağan*, 413 – 432.
- Thompson, H. A. (1934). Two Centuries of Hellenistic Pottery, *Hesperia*, 3/4, 311 – 476.
- Yağcı, R. (2003). Soli/Pompeiopolis 2002 Yılı Kazıları, *KST*, 25/2, 49 – 60.
- Yurtseven, F. (2016). Tarsus Köylü Garağı Mezarı Buluntuları, *Anadolu / Anatolia*, 31, 91 – 121.

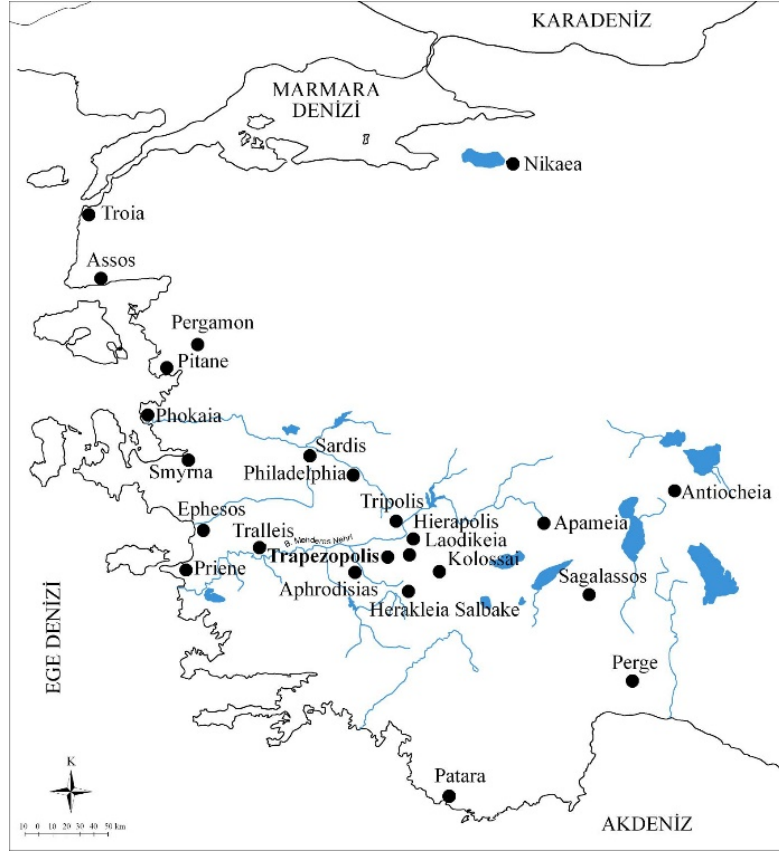

Fig. 1: Trapezopolis'in Batı Anadolu'daki konumu

Fig. 2: Trapezopolis'in bulunduğu yerleşim alanı

Fig. 3: *Nekropol alanı*

Fig. 4: *Pişmiş toprak silindirik mezar*

Fig. 5: *Pişmiş toprak ve cam unguentarium buluntuları*

Fig. 6: *Pithos (Urne Kabı)*

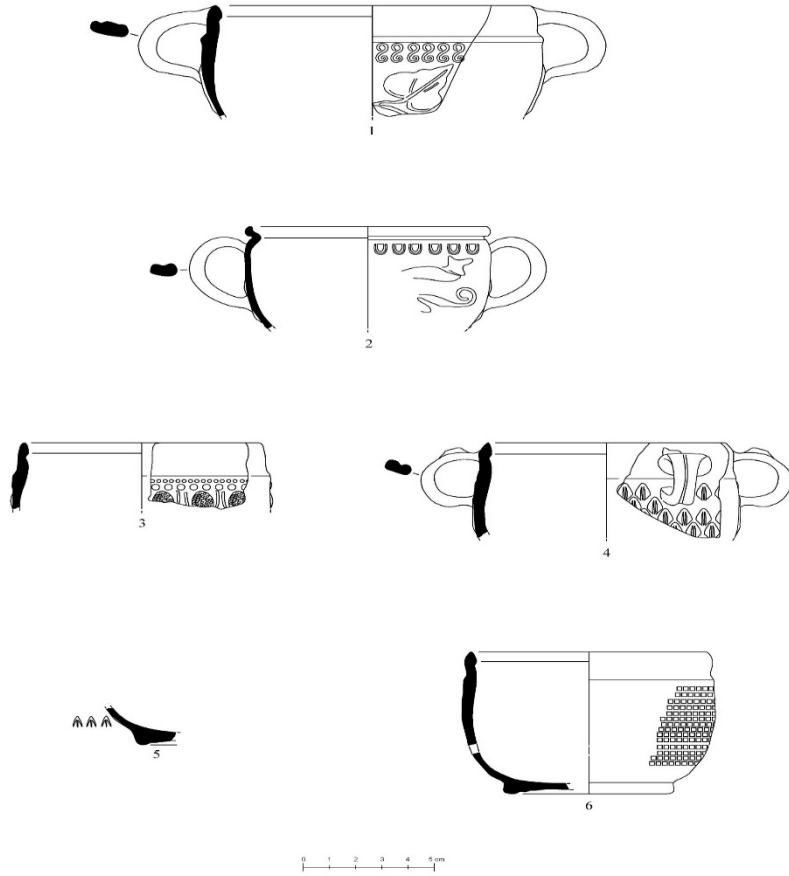

Fig. 7: *Mezar çevresi buluntuları*

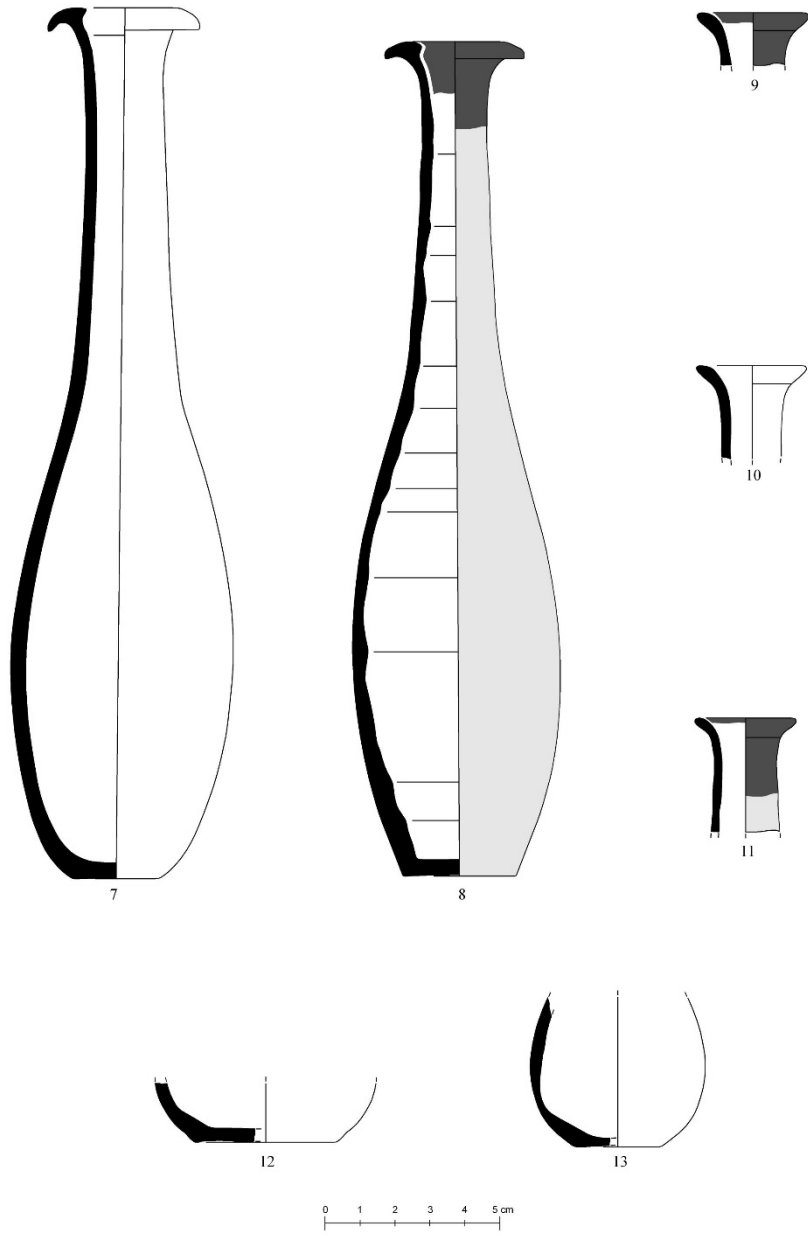

Fig. 8: *Mezar içi buluntular*